

W ojczyźnie Jürgena Stroppa. O wiedźmach

Autor tekstu: **Artur Marek Wójtowicz**

Niewątpliwie miasto Lemgo wraz z Hrabstwem Lippe należało w czasach renesansu do najaktywniejszych terenów inkwizycyjnych. Dla przypomnienia dodam tylko, że to właśnie z tych terenów wywodziły się korzenie Jürgena Stroppa, który pacyfikował warszawskie getto w czasie drugiej wojny światowej.

Lemgo aż do XVII wieku było najważniejszym miastem Hrabstwa Lippe. Społeczność miejska utrzymywała się tutaj w XVI wieku głównie z handlu. Status gospodarczy miasta przyczynił się do uzyskania dalekoidącej autonomii polityczno-religijnej na terenie hrabstwa. Oślawiona „Rewolta z Lemgo” (1609) zapoczątkowała przyjęcie wiary ewangelicko-reformowanej, zaś od 1617 r. luterańskiej. Mimo tego rada miejska współpracująca z „gremium miejskim” zależna była od władzy kościelnej.

Już początek XVII wieku dał znać, że dla Hrabstwa Lippe będą nadchodzić „krwawe czasy”. Początkowo do kryzysu na terenie Lemgo przyczyniła się szalejąca wojna trzydziestoletnia. Samo miasto zostało dwukrotnie splądrowane przez żołdaków (1636 i 1646). Do klęsk wojennych zaczęła również dochodzić epidemia dżumy, a w końcowej fazie Inkwizycja (1628-1637). Dla przykładu dodam tylko, że na 1000 mieszkań pod koniec wojny - 50% było ruinami. Fakt ten warto wziąć pod uwagę, gdy zauważymy, że w 1629 r. na terenie Lemgo mieszkało 4700 osób. Z tej liczby około 1400 osób musiało uciekać z ojczyzny lub też pozostało bez dachu nad głową. W wyniku wspomnianych przeze mnie przyczyn na terenie hrabstwa zakreśliła się ogromna różnica między miastem a wsią, opierająca się w głównej mierze na wyznaniu. Od roku 1706 hrabia Lippe mógł mianować burmistrza, który musiał być protestantem.

Samo Lemgo, noszące zaszczytny tytuł „Stare Miasto”, należy do terenów dzisiejszego Nordrhein-Westfalen. Najwięcej informacji na temat prześladowań czarownic w tym mieście możemy uzyskać z notatek proboszcza Eberharda Davida Haubera (1695 — 1765). Wspomnienia proboszcza można po dziś dzień odnaleźć pod nazwą: „Bibliotheca Acta et Scripta Magica”. Dzieło to zostało wydrukowane w latach 1738-1741 przez Jana Henryka Meyera. Tam też znajduje się wartościowy list Marburgera Justyna Wilhelma Adolfa Scriboniusa do burmistrza Lemgo Henryka Flörken i Teodora Cothmanna z 1583 r. W latach 1835 — 1837 Christian Antze, radca książęcy z Lippe opublikował dzieło dotyczące prześladowań czarownic na terenie Księstwa Lippe.

Najstarsza informacja na temat prześladowań czarownic z Lemgo pochodzi z 1509 r. Informację tę możemy zdobyć czytając „Historia Westphaliae” Bernharda Witte. Pod datą uroczystości św. Marka zapisał on informację o uwięzieniu 14 kobiet pod zarzutem produkcji trucizn. Jedną z tych kobiet została nawet oskarżona o otrucie jednej z matek by pojąć jej syna. Niestety to właśnie syn zażył ten środek i zmarł. Zaraz po uwięzieniu, siedem ze wspomnianych kobiet zostało spalonych na stosach. Kobiety te zostały nazwane w dziele Witte „maleficae et magae”, czyli „czarodziejki i magiczki”.

Po przeczytaniu wzmianki z 1509 r. zaraz po niej natrafimy na kolejną z 1530 r. Szczytowe fazy inkwizycji w Lemgo miały miejsce w latach: 1560, 1590, 1630 i 1660. Daty te ukazują również apogeum inkwizycji w Niemczech. Niemniej jednak w kronikach miejskich możemy natrafić na akta procesowe z lat: 1564-1566, 1583-1605/6, 1628-1637 (częściowo od 1614 r., i 1653-1681).

Końcowa faza prześladowań odbyła się w czterech etapach: 1653-1656, 1665-1670, 1675/76 i 1681 r. Procesy z lat 1653-56 były przeprowadzane przez burmistrza Lemgo Heinricha Kerckmanna. Następne zaś przez jego następcę [Hermannna Cothmanna](#), zaś od 1666 r. dyrektora sądu doraźnego. Od 1667 ponownie przez burmistrza i ostatecznie (od 1653 r. i od 1665 r.) [Davida Claussa](#), który jako sędzia słynął ze swej surowości.

Ogólnie w Archiwum Miejskim w Lemgo możemy natrafić na 200 akt procesowych, dotyczących inkwizycji na terenie miasta i w jego okolicach.

Z pierwszej fazy prześladowań zachowało się jedynie 13 akt, wszystkie pozostałe pochodzą z XVII wieku. Niemniej jednak możemy być pewni, że w pierwszej „fali inkwizycyjnej” odbyło się dużo więcej procesów niż pozostało po nich akt. Pewność tę potwierdza notatka z 13 grudnia 1597 r. umieszczona w

registrarze miejskim. W tym z kolei dokumencie zostały umieszczone wszystkie wyroki śmierci poprzez spalenie.

Wielu historyków twierdzi, że największe polowania na czarownice w Lemgo rozpoczęły się dopiero od 1628 r. W tym okresie znalazło się w więzieniach przynajmniej 110 osób oskarżonych o uprawianie magii. Z tej liczby z całą pewnością straciło życie 84 osoby. Po roku 1653 liczba wyroków śmierci była dużo wyższa. „Biała plama” w aktach pojawia się w latach 1670 — 1681. Pomimo, że w 1675/76 r. stracono 14 osób należy przypuszczać, że w tych latach również więcej „czarownic i magów” postawiono przed trybunałami.

Na podstawie akt miejskich możemy przypuszczać, że w samym Lemgo odbyło się 25 procesów inkwizycyjnych, z czego połowa od roku 1653. Liczba mężczyzn skazanych na karę śmierci pojawiła się w latach 1628-1637 i stanowiła 6% ogólnej liczby wyroków. Po roku 1653 osiągnęła ona szczyt w wysokości 25%. W tym też okresie czasu „fala inkwizycyjna” była głównie skierowana przeciwko kantorowi Bernardowi Grabbowi, oraz proboszczowi Andreasowi Kochowi. Począwszy od tych postaci a skończywszy na większej grupie społecznej dana statystyczna wyroków śmierci znacznie się podniosła.

Ostatni proces jaki został przeprowadzony w Lemgo był skierowany w roku 1681 przeciwko Marii Rampendahl. Nie została ona skazana na karę śmierci, gdyż nie przedstawiono przeciwko niej wystarczających dowodów. Sąd jednak skazał ją na wieczną banicję. Oficjalne zakończenie procesów w Lemgo miało miejsce w 1715 r. Wówczas to społeczność miejska zebrała akta procesowe zwane „czarną księgą” i spaliła je na rynku miejskim. Niemniej jednak przetrwała w Lemgo. Do dziś jednak w mieście istnieje muzeum poświęcone inkwizycji. Wszelkie zebrane w nim materiały zostały okrzyknięte mianem „Folkloru czarownic”. W mieście również możemy natknąć się na kamień pamiątkowy poświęcony Marii Rampendahl wykonany przez artystkę Urszulę Ertz. Odślonięcie tego kamienia miało miejsce we wrześniu 1994 r. na placu przykościelnym św. Mikołaja. W sierpniu 1999 r. w kościele św. Mikołaja pojawiła się również tablica z czarnego granitu poświęcona proboszczowi Andreasowi Kochowi.

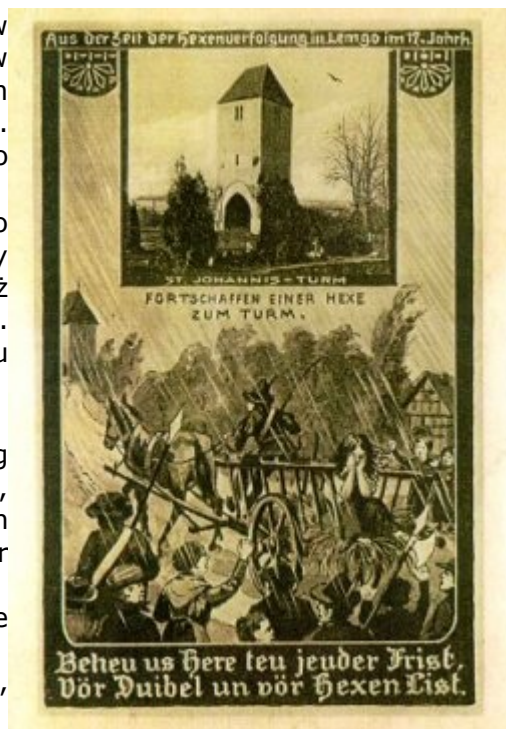
Prześladowania czarownic zarówno w Lemgo jak i w sąsiednim Onabrück były wynikiem ciągłych konfliktów między stanami społecznymi. Rozliczne partie tym właśnie sposobem starały się osiągnąć władzę. Inkwizycja była zatem „atutem sprawiedliwości” zarówno w kościele katolickim jak i protestanckim.

Duży wkład w ukazanie dzisiejszemu społeczeństwu z Lemgo przeszłości ich przodków wniósł miejscowy nauczyciel gimnazjum Karl Meier. Temat ten również powrócił w postaci dyskusji miejskich w grudniu 1991 r. Dni te były głównie poświęcone rozwojowi „Folkloru czarownic”.

Źródła:

- Ingrid Ahrendt-Schulte, Die Hexenverfolgung der Frühen Neuzeit, w: Regina Pramann (red.), Frauengeschichte(n) aus Ostwestfalen-Lippe. Ein Handbuch zur Geschlechtergeschichte in der Region, Bielefeld 1998, S. 77-86
- Günter Kleinwegener: Die Hexenprozesse von Lemgo, masch. Diss. jur., Bonn 1954
- Karl Meier: Geschichte der Stadt Lemgo, Lemgo 1952, 1981 (3. wyd.)
- Ursula Bender-Wittmann: Schadenzauber und Teufelspakt. Hexereikontrolle im städtischen Umfeld (Lemgo 1628-1637), Praca magisterska, Uniwersytet Bielefeld 1991
- Dies.: Hexenprozesse in Lemgo. Eine sozialgeschichtliche Analyse, w: Der Weserraum zwischen 1500 und 1650. Gesellschaft, Wirtschaft und Kultur in der Frühen Neuzeit, Marburg 1993, S. 235-266
- Ders., Geschichte in einer „alten Stadt”: Heimatbewegung und Geschichtsbewußtsein in Lemgo im 19. und 20. Jahrhundert, w: Ders. (red.), Stadt in der Geschichte — Geschichte in der Stadt: 800 Jahre Lemgo. Dokumentation der stadtgeschichtlichen Ausstellung, Bielefeld 1990 (za: Sonderveröffentlichungen des Naturwissenschaftlichen und Historischen Vereins für das Land Lippe, t. 36), S. 57-72
- Gisela Wilbertz: „...es ist kein Erretter da gewesen...” Pfarrer Andreas Koch, als Hexenmeister hingerichtet am 2. Juni 1666, Lemgo 1999
- Gisela Wilbertz, Gerd Schwerhoff, Jürgen Scheffler (red.), Hexenverfolgung und Regionalgeschichte. Die Grafschaft Lippe im Vergleich, Bielefeld 1994 (z załącznikami Christine Meier, Ursuli Bender-Wittmann, Gabriele Urhahn, Giseli Wilbertz na temat procesów z Lippe)
- Gisela Wilbertz, Jürgen Scheffler (red.), Biographieforschung und Stadtgeschichte. Lemgo in der Spätphase der Hexenverfolgung, Bielefeld 2000
- Dr. Gisela Wilbertz/Jürgen Scheffler, Miejskie Archiwum i Muzeum z Lemgo, 32655 Lemgo
- Regina Pramann (red.), Hexenverfolgung und Frauengeschichte. Beiträge aus der kommunalen Kulturarbeit, Bielefeld 1993
- Jürgen Scheffler, „Lemgo, das Hexennest”. Folkloristik, NS-Vermarktung und lokale Geschichtsdarstellung, w: Jahrbuch für Volkskunde. N.F., t. 12, 1989, S. 113-132

Kartki pocztowe przedstawiające więź w której więziono czarownice oraz palenie czarownicy zostały zaczerpnięta z: www.sfn.uni-muenchen.de/hexenverfolgung/

Artur Marek Wójtowicz

Teolog, publicysta, pisarz. Ukończył Uniwersytet Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie (dawne ATK) oraz Studia Pastoralne w St. Gallen. Autor wstępu do Biblii protestanckiej ręcznie przepisanej przez 650 osob z Horgen ZH w 2003 r. Mieszka w Szwajcarii. "Wszyscy mawiają, że po filozofii traci się rozum, zaś po teologii wiarę. Więc co pozostaje? Spryt? Spotkać teologię w życiu to niewielki problem. Ale spotkać wierzącego teologa, to już sztuka, a prawdziwie wierzącego to... cud" - napisał.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 30-11-2003 Ostatnia zmiana: 01-12-2003)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3107) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3107>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora.

Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl